List 37. **NOVICE** Tečaj XXIII.

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi poli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za polleta 1 gld. 80 kr., za četrtleta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 20 kr., za četrt leta 1 gld. 15 kr. nov. den.

V Ljubljani v sredo 13. septembra 1865.

Gospodarske stvari.

Iz zbora avtrijskega gozdnega društva.

Iz Postojne. — Prejšnji pondeljek, 4. t. m. zjutraj, je došel popotni zbor avstrijskega gozdnega društva po železnici v Postojno. Bilo je kacih trideset udov iz Českega, Avstrijskega, Štajarskega in od drugod, tudi stari pruski gozdni svetovavec pl. Pannewitz iz Vratislave, in iz Ljubljane dr. Orel, ud glavnega odbora kranjskega kmetijskega društva; vsemu zboru prednik je bil knez Colloredo-Mannsfeld. V Postojni so se zboru pridružili tukajšnji deležniki kranjskega kmetijskega društva, tudi poročniki iz Trsta in Gorice, med njimi g. Tomasini. Zbor se je tukaj, kakor na pragu kamnitega Krasa, hotel seznaniti z lastnijami tega sveta; tedaj je prva pot šla v Prestranek, ki stojí na lepi planoti, eno uro od Postojne. — Nekdaj je bil Prestranek mala grajščina in lastnina blagorodnih posestnikov, 1699. leta je bil kupljen za cistercijanski samostan v Zatičini, 1736. leta pa za cesarsko imetje. Ker so prestraniške planine v bližnici s postojnskimi, in oboje pripravne za konjsko pašo, so bile oboje v eno posestvo združene; kobilarija pa, ki je bila že od 1581. leta pri postojnskem gradu, je bila prestavljena v Prestranek, 1749. leta pa cesarski kobilarii v Lipici za poddružnico pridjana, in k tej je bila 1802. leta še grajščinica v Škuljah blizo Razdrtega priložena.

V Prestranku se dan danes odgojujejo mladi žebički in kobilice od prvega do tretjega ali četrtega leta, dokler se ne odločijo za posebno rabo; vse te mlade živine je do tristo glav. — Kar se tiče zbora gozdnega društva, mu je bila pot v Prestranek prav po njegovem namenu; zakaj ondi se ob enem in kratkem lahko pregleda vsa prijazna in neprijazna podoba kraških straní. Od daleč se vidita Javornik in Nanos z ostalimi hojevimi in bukovimi gozdi na višinah, in z ogoljenimi bregovi v nižinah; proti Št. Petru je vsa plešasta Osojnica in drugi enaki vrhi; planota v veliki pivški kotlini pa kaže lepe njive in travnike, prijazne vasí s sadnimi vrti, sèm ter tjè gozdno drevje in grmovje po samem in večem številu skupaj. Pri prestranškem gradu pa je tukaj majhen, vendar dosti star hrastov log, tamkaj vès gol grič, in zraven z mladimi gozdnimi drevesci obsajena brežina; lepi vrt pa je popolna drevesna šola za domača in tuja, za sadna in gozdna plemena. Po tem pregledu je zbranih gospodov čakal zajtrk, pripravljen iz blage visoke roke.

Ko so se bili udje gozdnega društva povrnili v Postojno, je šel en del gledat čudovite jame; en del pa se je obrnil v postojnski gozd, ter se je ondi lahko prepričal, kako slabo se še zdaj z gozdom gospodari celó na tacih krajih, od kodar bi mogel zgled prihajati za deželne občine in priprostega kmeta. Na zadnje je skupna obed v gostivnici pri ogrski kroni zbrala vso gospodo popotnega zbora; razni pomenki o gozdnih rečeh in o potrebah tukajšnje straní so se tudi tukaj vrstili s prijaznimi pogovorí. Potem se je vzdignil vès zbor na železnico, da bi se peljal proti Sežani, kjer so gospodje drugi dan hotli ogledati okolico.

Zdaj se vtegne vprašati: kaj so obsegali pomenki zbranih udov gozdnega društva?

Pred drugem je šla beseda na to, od kod da izhaja toliko ogoljenje hribov in bregov, ki se začenja že precej na Pivki kazati? Odgovor je dolžil pretekle čase, nekdanje Rimljane in njihove početke na suhem in na morji, divje potujoče narode in njihovo razodevanje, dalje Benečane, ki so roparske roke za svoje stavbe in za svoje ladije večkrat tudi do Postojne stegovali; tudi Trst je mnogo lesa od tod vzel, ker mu je 1522. leta cesar Karol V. pravico dal, les za mornarstvo sekati pri Rifniku, Devinu, Črnem gradu in Postojni. Vendar veliko, sèm ter tjè največ so krivi sedanji časi, ko grajščak mnogokrat neprevidno gozd izsekava in poprodava, in kmetič les podira ter na dom in na kupčijo venkaj vozari, kolikor le more. (Kon. pr.)

Mladi vincar.

Spisuje v podúk vinorejcem France Jančar na Štajarskem.

(Dalje.)

§. 5.

Od rožnjenišnice.

Vsak vinograd naj ima rožnjenišnico boljših plemen.

Rožnjenišnica naj bo v obliki (podobi) gredic osnovana, da se lože pleje, okopuje in obrezuje; slabeje na eno, močneje na dve očesi.

Kadar je treba za rožnjenišnico ali za nasaditvo novega vinograda ključev poskrbeti, ki se pa morajo za en palec od lanskega lesa vrezati, ako je mogoče, ker trta na starem lesu, koncu, največ koreninic spustí, naj se to že oktobra meseca pred trgatvo zgodí, ko se še grozdje in listje vidi na trti, in ložej spoznajo boljša plemena. Takrat je dobro takošna plemena z apnom nekoliko pobeliti, ali pa v kole takošnjih trt poprek treščico vtakniti, da se tako zaznamnjajo. V pozni jeseni ali spomladi se od rodovitnih trt najmočneje mladike porežejo, in ako se v jeseni to zgodí, se v kletih med pesek ali zunaj v zemljo pokopljejo in od zgoraj do 5 palcev s prstjo pokrijejo. Tako se tudi ravná s ključi, ki se spomladi porežejo in se brž ne zasadijo, toda s tem razločkom, da teh ni treba globoko zagrebati, ker čez zimo ne ostanejo.

Ključi se sadijo ali v rožnjenišnico ali v nov vinograd. To se spet zgodí ali v jeseni ali spomladi. V

rožnjenišnici se ključi pol čevlja saksebi pošev, nekoliko proti bregu nagnjeni, kakor so dolgi, 4, 5, 8 ali 10 očes, to je, en čevelj in pol dolgi, toraj tudi plitveje ali globokeje, položijo v gredici poprek do zgornjega očesa v prvi rajdi. Druga rajda se spet za pol čevlja nižje napravi, in ravno tako, ko prva rajda, napolni itd.; očesa se nekoliko z drobno prstjo pokrijejo.

Nov vinograd se s ključi zasaditi mora v jeseni, ako je lepo vreme, ali pa spomladi. Navadno se spomladi zasaja in sicer tako: Jame se od zgoraj doli skopljejo, najmanj čevelj globoke. Ključi se v jame postavijo en čevelj saksebi; ker vsi ne rastejo, zato gosteje; od spodej mora dobra zemlja biti; pridene se jim nekoliko plevnjaka, dobre prstí, tratnice; vse se zasuje in potlači. Vsikdar naj bo le eno oko zunaj, da ključ več koreninic storí. Druga rajda se napravi 3 do 4 čevlje od prve, da se v tretjem letu lože redoma na strminah in brežinah, najmanj dva čevlja globoko, pogrubajo, tako, da je potlej trta po dva čevlja povsod ena od druge, in jih solnce lahko obsijava.

Tudi ključi s 3 ali 4 očesi so dobri, da so le zdravi; se vé, da se potlej kar najbolj mogoče globoko pogrubati morajo. Tudi te nježne mladike se morajo slabeje na eno oko, močneje na dve očesi že v jeseni ali spomladi obrezati, skozi leto pa zemlja okoli njih skrbno zrahljati. Prvo leto se med rajdami novega vinograda zasadí koruza ali pa ajda poseje; vendar ne preblizo trt, da se lože obdeluje.

Kdor bi hotel na novo obsajenem vinogradu trto v nizke brajdice razpeljati, bi moral trte 5 do 6 čevljev saksebi v vrste nasaditi. Tako razpeljane brajdice so lepe, in pri tleh dobro vino raste. Tudi se le same trte okopavajo, obdelujejo in gnojijo, in veliko grozdja dadó. Za takošne brajdice so dobri navadni koli.

Ako se imajo vkoreninjene trte, sajenke, ključi kam poslati, jih moraš v moker mah do zgornjega očesa zaviti, ali pa še celó spodnje konce v repo ali krompir vtakniti in dobro povezati.

Za nov vinograd so najboljše trte: rivček ali mali in italijanski rizling, šipon, traminec, žlahna mušica, rdeči žlahni itd. Vsako pleme se posebej ali zmešano skupaj zasadí; pomešano zasajenje se najbolj prileže manjšim vinorednikom, ki le veliko vina želé. V nižavah, kjer trta rada pozebe, je rivček najbolji; rad rodí, in ne posebe; raste pa povsod.

Poleg potov vinogradskih je izabela trta najsposobneja, ker ljudje njenega grozdja ne zobljejo zavoljo nenavadnega okusa. Ker jako v les raste, bi se lahko dal z nekolikimi trtami vès vinograd v obliki brajd obvarovati bolj ali manj. (Dal. prih.)

Natoroznanske stvarí.

Nektere opombe in popravki k spisu „Potovanje po nebu.“

Spisal Viljem Ogrinec.

Z veliko radostjo sem prebiral omenjeni spis; in kdor ga je bral in ga premišljeval, se je gotovo naučil marsikaj koristnega.

Vendar moram sèm ter tjè črhniti marsiktero opombo o vnanji osnovi, o snovi sami, o nekterih izrazih, kteri se mi ne zdé najboljši. S tem pa še nikakor nečem rêči, da je le to, kar predlagam jaz, gledé na izraze, celó dobro ali najboljše, to naj sodijo drugi. Stvar je vredna vsestranskega prevdarka.

Kar bi bilo rêči o osnovi celega spisa, je le to, da se ne dá ravno boljše razcepiti ta stvar, kakor je razcepljena v g. Šavperlnovem spisu; — al vendar bilo bi morda to še bolj razvidljivo, ako bi bil g. pisatelj po tem, ko je nam o „solncu“ nekoliko povedal, to, kar hoče povedati o „premičnicah“ in „spremnicah“ razdelil, v 3 razdelke, oziraje se na to, da delijo zvezdoznanci premičnice našega „osolnčja“ v notranje, srednje in vnanje; prvi razdelek naj bi bil toraj obsegal notranje: Mrkurja, Venero, Zemljo in Marta; — drugi srednje: planetoidi ali male premičnice; — in tretji vnanje premičnice: Jupitra, Saturna, Urana in Neptuna. — Al to je zgolj vnanja reč, ki ni ravno v zdatni zvezi s snovo samo.

Drago bi mi tudi bilo, ako bi bile številke in sploh vse razmere navedene po najnovejših preiskavah. To se vé, da razloček med starim in novejim ali današnjim ni ravno zeló zdaten, a vendar boljše je zmirom boljše. Tega sicer ne bi bil omenil, ako bi se ne bil spomnil, da se nahajajo skoraj v vseh popularnih spisih, naj že bojo v kterem koli jeziku, večidel zastarane številke, in da mnogi še trdovratno držé starega! — to ne gré tukaj — posebno pa ne v tej vedi! Ljudstvu, se vé, da zadostujejo tudi take (zastarane) številke, ki se malo ločijo od novejih, ali tisti, ki poznajo noveje razmere, ne bojo nič kaj prav zadovoljni, če zagledajo čez dolgo časa zopet to, za kar se že ne zmeni nikdo! — Vendar, tudi to ni ravno tako važno, zatoraj sem omenil to le z malo besedami.

Sedaj pa si še malo tanjše poglejmo vès spis. — Pri tem pa se bodem držal skoraj zgolj vravnave pisateljeve, toraj bode vsakdo lahko našel vse, o čemur bodem govoril.

---

1. S priimkom „stalnice“ k imenu „zvezde“ nisem nikakor na pisateljevi strani, zakaj te-le zvezde (stalnice) v resnici res niso stalnice, marveč tekajo ali se premikajo, toraj spreminjajo svoje stališče ali mesto, zmerom in zmerom, ravno tako kakor solnce, ali zemlja, ali naša „luna.“ Nikjer ne najdeš Senekovega „nepremičnega in stalnega zvezdnega rodú“ (fixum atque immobile populum N. Q. l. VII. 24). — Če pa imenuje Nemec take zvezde, ki niso ne premičnice, ne lune: Fixsterne; no! naj jih; nam pa za to ni treba za njim napačno govoriti?! In če govoré tako grški in rimski modrijani, kaj moramo mi ravno tisto gosti? — In saj niso Grci in Rimljani nič tako posebnega vedeli o teh „zvezdah“! A. Humboldt v III. zvezku svojega „Kosmosa“ o tem dalje in širje govorí, toraj naj bere ondi, kogar mika, kaj tanjšega zvedeti o tem. — Jaz pa — le za moj del — imenoval bi „Fixsterne“: „zvezde“ κατ' ἐξοχήν; ali pa „solnca“, kajti vse zvezde, ki niso premičnice, ali lune (in ne lastnice ali repate), so ravno „solnca.“

2. Z izrazom: „vrteti ali sukati se okoli nekoga“, mesto izvrstnega: „tekati okrog trupla“ [1]) tudi ni pravo. Kdor teka, temu ni treba, da se tekoč vrtí ali suče (da pride naprej); in kdor se suče, ta se lahko suče na enem in istem mestu, ni mu treba, da bi pri tem tekal! Ali koliko nerazumljivega pride iz tega izraza: „sukati se“, to bodemo že še videli pozneje.

3. Da je solnce od zemlje (glej str. 108) nad 20, in zemlja od solnca (glej str. 116) blizo 21 milijonov milj oddaljena, to še ni prav gotovo! — Saj sem lani o tem govoril, ko sem pisal „o solncu“! Tudi o daljavi solnca od zemlje najdeš tam črtico!

4. Da so premičnice same po sebi res temna trupla, to zopet ni do vsega gotovo. Venera, Zemlja in (morda) Jupiter (??) imajo morda, in brž ko ne, nekoliko lastne svitlobe — to se vé, da ne ravno prav zdatne!

5. Mesto besede „vtisnjen“ ali „vdrt“ bil bi morda boljši ta-le izraz: „oplošnjen.“

---

[1]) Kaj je bolj „nebeško truplo“ ali „nebeško telo“ za „Himmelskörper“ („orbes coelestes.“) Jaz menim, da truplo.

6. Po mojem mnenji bilo bi boljše ime „luna“ za taka trupla, ki so spremnice premičnic, mesto „mesec“; — ljudstvo pravi pa večidel mesec namesti luna, ali mesec pomeni le gotovo število dni (mesec dni), luna pa je tisto ime, ki pristje vsem spremnicam. — Kako čudno se pa glasí na pr. to-le: „(mesec) priteče okoli naše zemlje v 29 dneh in 12 urah; kteri čas mi tudi „mesec“ imenujemo. Ta čas imenuje nemec „Mondmonat“, jaz ga imenujem po svoji terminologii „lunini mesec“; po tej terminologii pa bi se imenovati moral „mesečni mesec“ („Mondmond“ ali pa „Monatmonat“). Kaj neki je to? — V spisu pa je zemljina spremnica zdaj „luna“, zdaj „mesec.“ Ali je samo luna, ali pa samo mesec; oboje pa nikoli ne!

7. Če se Merkuri suče, ne dovrši nad 6 milj v 1 sekundi, marveč le $58\frac{1}{2}$ čevlja (88 milj v 1 uri); — kajti suče se okoli svoje osí in dopolni v 24 urah dan ali 2108 milj, to je, celo svoje okrožje (Umfang); — — dovrší pa nad 6 milj v 1 sekundi, če teka po svoji poti okrog solnca. — Tudi to ni gotovo, da so na Merkurji hribje tako silno visoki.

8. Presredje premičnice Venere ne znaša 1694 milj, marveč 1717 m., kakor je vnovič zrajtal gosp. J. H. Mädler; toraj Venera ni skoraj za nič manjša od zemlje. Al — kdo bode umel te-le besede: „suče se v svojem potu 5 milj v sekundi“? Ko ne bi že vedel človek, da se to pravi toliko kot: 5 milj preteče v svojem potu okrog solnca v sekundi; gotovo iz onega ne bi zvedel pravega!

Venera pa ni zmerom (dan za dnevom) „večernica“, nikdar to ne „danica“; — tudi Merkuri (i z večo pravico), Mart, Jupiter so časi večernice in danice. (cf. Mädler's Astr. §. 98. St. 143; Kosmos II. 258. Heis Woch. 1861, St. 254, 255). Veneri gré to ime časi le gledé njenega stanja v oziru k solncu in k zemlji.

Kar se pa tiče naravne podobe te premičnice Venere, ne vemo o tej dosti; kajti ali je njen svit preživ, da ne moremo dobro in pazno gledat je, ali pa je Venerino ozračje zeló gosto, gostejše kakor zemljino, toraj nikakor ni gotovo in tudi verjetno ni, da bi bili Venerini hribje 6 milj visoki; če pa, gotovo bi bil tako orjaško goro tudi že kak drugi opazovavec videl, in ne le ranjki Schröter! (Kon. prih.)

Šolske stvarí.

Ipavska glavna šola.

Začetnica letnih sporočil namesti starokopitnih suhih „perijoh“ ima na čelu letošnjega svojega sporočila sestavek, v kterem gospod ravnatelj L. Hiti starišem in srenjskim možém prav po domače in kaj lepo razjasnuje namen in korist nedeljskih šol, ktere, ako so prav vredjene, niso peto koló pri vozu, ampak os, brez ktere ni vozá; dalje jih prosi podpore sploh, zlasti pa, da tej svoji učilnici kmali preskrbí vrt, na kterem se bodo otroci djansko vadili del in opravil, ki jih čakajo v prihodnjem življenji. — Šolska oznaníla kažejo, da ima ta šola 2 kateheta in 4 učitelje, da se je zraven navadnih predmetov učila tudi sadjoreja, sviloreja, vinoreja, čbelarstvo, gospodinstvo; da je 336 učencev in učenk imela vsakdanja, in 153 nedeljska šola. Iz vsega je očitno, da vipavska šola lepo izvršuje namen ljudske šole.

Mariborska gimnazija.

Program mariborske gimnazije v svojem vvodnem sestavku nemški razjasnuje, kaj da je v rimski zgodovini pred „Grahi“ bil „ager publicus.“ Iz šolskih vesti pozvedamo, da ta gimnazija šteje 12 učiteljev, 342 učencev, po narodnosti 111 Nemcev, 208 (2 tretjini) Slovencev, Nemco-Slovencev (?!) 21, in Laha 2; po veri razun dveh so vsi katoličani, šolskim tirjatvam jih ni zadostilo 60. Učnine se je plačalo 2469 gold. 60 kr.; vpisnine pa 155 gold. 40 kr.; štipendistov bilo je 25, kterim je došlo 1751 gold. 78 kr., druge pomoči se je nabralo 273 gld. 37 kr., od kterih se je revnim učencem izdalo 124 gold. 88 kr. — Izvanrednih predmetov se je učilo, in sicer: slovenščine 83 nemških učencev, laščine 7, francozčine (?), češčine 41, srednje-visokonemščine 8, štajarske zgodovine 50, petja 150, telovadbe 32, risanja 23, lepopisja 44, stenografije 27. Učni jezik je nemški, le slovenščina, ktera je le za Slovenca obligaten predmet, učila se je slovenski. Naloge, ki so se dajale učencem, kažejo, da je slovenščina v spretnih rokah. Dasitudi v poročilu mariborske gimnazije, ktero obiskujete nad 2 tretjini Slovencev — živo pogrešamo slovenskega spisa, akoravnoje v pisavi, Nouackh komaj spoznati slovenski Novak, vendar ima mariborska gimnazija v marsičem veliko prednost pred ljubljansko gimnazijo in realko. Prva je, da se slovenščina Slovencem v vseh razredih razlaga slovenski in sicer v 1. in 2. razredu po 3, v ostalih po 2 uri na teden; druga je, da se Nemci posebej v nemškem jeziku učé slovenščine; ta ločitev je po naših mislih prav naravna, toraj se ni čuditi, da Nemci in Slovenci lože bolj napredujejo, živo jo tudi zlasti naši realki priporočamo; — tretja prednost je, da se, kakor na celjski tudi na mariborski gimnazii učí domača (štajarska) zgodovina; četrta, da so posebna šolska darila*) odločena učencem, ki se odlikujejo v slovenščini; in peta, da se učí tudi češki jezik. Govorilo se je, da se je bil sicer tudi za ljubljansko gimnazijo iz čistega rodoljubja ponudil vrli profesor Vavrů, da bi bil učil češčino — al, žalibog, da se je zavrlo to kolo, od ktere straní, nam ni znano; da pa v tej reči rok ni imelo ministerstvo, se nam verjetno zdí, ker na mariborski gimnazii ni zavrnilo češčine. Morebiti nam bi preč. g. dr. Jarec vedili razjasnilo?

Národne stvarí.

Glasi domorodni o novem času.

(Dalje.)

Iz Kranjskega D. A.

To vse bi se pa po naših mislih samo takrat popolnoma doseči dalo, ako bi se nova Avstrija na podlagi národnega, a ne na podlagi historičnega federalizma zidala. In to se bo tudi prej ali pozneje zgoditi moralo. Avstrija se mora po narodnostih decentralizovati, ne pa po historičnih spominih, ako se hoče, da bi kaj skoro silnih prepirov in tožeb zarad narodnosti konec bilo. — Zakaj je neki centralizacija v Avstrii tako nemogoča, da se ne dá izpeljati niti s pomočjo absolutizma niti s pomočjo ustanovnosti, dasiravno se je za to pomoč tisuče milijonov potrosilo? Ali morda zavoljo historičnih spominov, zavoljo nekdanje državne samostalnosti posameznih avstrijskih dežel, zavoljo kron sv. Štefana, Vaceslava, Zvonimira itd.?? Oj, ozrite se vsi vi, ki to trdite, ozrite se na novo Italijo, ozrite se na Napolitansko, in spoznajte, da bi se Avstrija že pred sto in sto leti brez najmanjše težave, brez najmanjših stroškov vkljub vsem sv. kronam in starodavnim tisučletnim ustavam pocentralizirovala in v eno, francozkemu cesar-

*) Tudi ljubljanski gimnazii in realki priporočamo taka darila; če jih ni moč dobiti iz zaklada, iz kterega se plačujejo splošna darila, gotovo se bodo našli rodoljubi, ki bodo radi pomagali. Vred.

*

stvu podobno enoto izlila bila, samo ako bi bili prebivavci različnih kraljevin, kneževin in vojvodin ene in iste narodnosti. Le različnost národnosti delala je centralizacijo vedno nemogočo, le zavoljo nje je v Avstrii decentralizacija in avtonomija tako silno potrebna. Ako toraj hoče decentralizacija in avtonomija svoj glavni namen doseči, naj se ravná bolj po sedanjih, živih, narodnih potrebah, a ne toliko po mrtvih, historičnih spominih, kteri so za marsiktere narode malo veseleji od historičnih spominov magjarskih od 1850. leta naprej.

Ali vprašanje je zdaj: kaj bodo Nemci in Magjari k temu rekli? — Kar Nemce zadene, mislimo, da jim ne bi to toliko sivih las delalo, ako bi skrb za omiko in povzdigo naroda slovenskega Slovencem samim prepustili, ker je obče znano, kako sila neradi se oni s slovenskimi zadevami pečajo, kako malo jim diší vse, kar koli je „windisch.“ — Največe težave delali bi gotovo Magjari, ki nočejo nič od tega slišati, da bi Slovake, Rusine itd. izpod svojega skrbnega varstva izpustili, da bi jih za polnoletne, sebi enako opravičene spoznali in pripustili, naj bi bil za naprej vsak svoje sreče kovač. — Izgovarjajo se, da se držé historičnega prava. Al zdaj, ko so popustili plemenitaši od svojih predpravic, ktere so nad kmetom tlačanom imeli, zdaj ko je sam svetli naš cesar od svoje podedovane absolutne oblasti, ki je bila gotovo tudi historično pravo še bolj ko supremacija magjarska na Ogrskem, prostovoljno za vselej odstopil, bi se menda spodobilo, da bi tudi Magjari svoje varvančke izpod tutorstva svojega izpustili in sicer brez takse, ker bi po tem takem le nekoliko krivice popravili, ktero so Slovanom ogrskim storili naselivši se pred 1000 leti z grozovitno silo in s krvavim mečem v rokah v njihovi zemlji, v stari zemlji slovanski.

Al Magjari trdijo, da so pod to pogodbo k Avstrii pristopili, da ostanejo dežele ogrske krone vedno skupaj. Mogoče — al takrat je vladala v deželah prekolitavskih mrtva latinščina povsod v javnem življenji. Nemagjari ogrski trpeli so sicer že poprej dosti pod hegemonijo magjarsko, ker so posebno bogati magjarski plemenitaši vedno vodo na svoj malen obračati znali; vendar poprej se je še prestati dalo. Odkar so pa leta 1843 Magjari svoj jezik namesti latinščine vpeljali, kterega bi vsem Nemagjarom radi posilili raji danes ko jutri, — od tistega časa je ta reč vès drugačen obraz dobila. Vse, kar Magjari „Rechtskontinuität“ imenujejo, je postalo za Nemagjare „Unrechtskontinuität“ in tako bode ostalo, dokler se vsi skupaj k mrtvi latinščini ne povrnejo, dokler koli ne bodo jeziki Nemagjarov po njihovih zemljah toliko veljave in pravice zadobili, kolikor je ima magjarščina med Magjari. To bo pa težko mogoče brez avtonomije v domačih narodnih zadevah, a avtonomija je nemogoča brez lastnega teritorija. Ergo — Magjari jim sicer obetajo, da jim hočejo tudi tako pravico skazovati; al Nemagjari ogrski so v tem oziru neverni Tomaži. Oni mislijo, da ravnopravnost in avtonomijo obljubljati, pa lastnih teritorjev ne pripustiti, se pravi človeku z eno roko kruh dajati in z drugo mu usta mašiti. Zato so Slovaki, Rusini, Srbi in Romani že večkrat pri Njih Veličanstvu cesarju za lastne teritorije prosili, in prej ali poznej jih bodo gotovo tudi zadobili.

„Oh tega nas Bog varuj — zdihujejo marsikteri Nemci in Magjari z baronom Eötvös-om — da bi se Avstrija po narodnostih decentralizirala, in vsem narodom enake pravice podelile, zakaj to bi Avstrijo našo gotovo usmrtilo in pokopalo.“

Ako bi to res bilo, da ne bi smela Avstrija naša, ako se hoče pri življenji ohraniti, vse narode svoje z enako ljubeznijo objemati, za vse enako skrbeti, kar je, kakor je obče priznano, njena prva in največa naloga, ako bi res obsojena bila, ravnopravnost enim na sežnje, a drugim komaj na palce meriti, enim skrbna mati, drugim — mačeha biti, ako bi vse to res bilo, potle morali bi popolnoma obupati nad srečno prihodnostjo njeno. Ali to ni res, vse to so le prazne domišljije tistih prenapetih Nemcev in Magjarov, ki se vseh milenih pripomočkov poslužujejo, samo da bi svoji narodnosti supremacijo nad drugimi narodi ohranili. Če bi to res bilo, da se želijo Slovani od Avstrije odtrgati in svoja lastna kraljestva osnovati, kar se jim tako rado oponaša, kadar v svoji nevolji ne morejo hvale popevati tistim, ki jim narodne pravice kratijo, ako bi to res bilo, Bogme! ne bi že davno Avstrije na svetu bilo. Al Slovani so vselej posebno pa leta 1848 in 1849, ko so se puntali Talijani in Magjari, in ko so celó tisti Nemci, ki zdaj Slovanom namesti, da bi jim k ravnopravnosti pripomogli, tako radi „Seperationsgelüste“ očitajo, z rovarji iz „rajha“ mešetarili in kričali v Frankobrodu: „Wir wollen ein einiges Deutschland, wenn auch alle Throne umstürzen und alle Diademe erbleichen“, že takrat v viharnem času so pokazali Slovani djansko, kako zeló da ljubijo vsem narodom pravično Avstrijo. Vse se je mešalo, vse se je majalo; al Slovan stal je trden ko siva skala sred viharjev, zvest svojemu cesarju, zvest svoji državi. Kaj mislite, da smo Slovani pozabili, kaj ste takrat počeli! In kakor takrat, tako tudi Slavjan išče še dandanes svoje sreče le v srečni Avstrii in ž njim vred vsi drugi narodi, ktere je žalostna skušnja učila in poboljšala.

Zatoraj naj le Avstrija pod svojim novim ministerstvom brez vsega straha zastavo ravnopravnosti narodne visoko povzdigne; naj le razvitje vseh narodnosti enako podpera, naj skrbí za slovanske, romanske in magjarske šole, knjige in učitelje ravno tako, ko za nemške; naj zida in podpera akademije, vseučilišča, nenemške ravno tako ko nemške; naj se nikar ne ustraši svoje notranje uprave tako dolgo prenarejati in boljšati, da bo ravnopravnost narodna in ž njo avtonomija iz mrtve črke živa resnica postala; naj vse to storí in — osramoteni bodo vsi tisti hudourniki, ki jej iz ravnopravnosti vse hudo prerokujejo. Njeno zaupanje do narodov svojih ji bo obilno poplačano z neizmerno ljubeznijo in zaupanjem narodov proti njej, na kar se je bolje zanašati, ko na milijon bajonetov. Duha narodnosti, ki žuga, stiskan v preozke žlebe, vse predreti, prelomiti in pokončati, bi si v svoj prid, sebi v čast in slavo obrnila. Avstrija bi postala to, za kar je ustvarjena, za kar je od Boga odločena: varno zavetje, mogočna bramba za vse one narode, ki bi sicer sami sebi pripuščeni komaj životarili. Od kake centrifugalnosti narodne, ne samo, da ne bi bilo sluha ne duha, kakor nam priča gledé ravnopravnosti narodne vse hvale vredna Švajca, marveč Avstrija bi si kot zavetnica narodov tako slavno ime pridobila, da bi postala prva zvezda med državami svetá in kot žlahen kristal bi čedalje več sorodnih sokov k sebi privabila. (Kon. prih.)

En teden na Dolenskem.

Spisal Valentin Zarnik.

(Dalje.)

Dež je še vedno lil, ko sva v Krško mesto priromala in tik Save ostala v Gregoričevi gostivnici, ki nama je bila kot najbolja zaznamovana, in res sva se tù v vsakem obziru prav dobro okrepčala. Pa kaj zdaj začeti, kako si čas prikratiti, ker „Sokol“ saj pred petemi popoldne ne pride. Naša gostivnica je bila prav v redu, podobna vsaki drugi taki gostivnici, toraj za naji, ki le bolj po originalih hrepeniva, celó nič zani-

miva. Zamotava se tedaj v plajšč, ker marel nisva imela, in hajd v „Kršku majstu“ pripetljejev in druge krčme iskat, kakor dva viteza iz srednjega veka. Bilo je ob enajstih dopoldne, in namesti da bi se bilo iz kterega si bodi kota svetliti jelo, se je čedalje bolj mračilo in tamnilo; zdelo se mi je, kakor da bi se bili žlahen gospod dež sami z nemškutarji vred proti Sokolcem zarotili in danes vse svoje podnebne brigade odvozlali in na Dolensko spustili. Krško prekoračiva enkrat gori in doli in odločiva se za malo krčmo, ki je bila že po svojem zidanji prav originalna videti, ker se nobeden naji ni mogel spomniti, da bi sicer živo dušo na Krškem poznal. Čez dvorišče stopiva v nizko ali sicer prijazno sobo pri tleh, in krčmar, debel pa majhen možic, v postavi popolnoma štekelj, v sobo priskaklja in nama brez vprašanja poliček vina prinese. Po sobi se sèm ter tjè sprehajaje od početka z rokama mencá, nazadnje se pa kar od veselja za prste vleče, da so pokali, kot da bi jekleno-lušinaste orehe trl, na pol glasno si v mesnati podbradek mrmraje: „oh, kako dober je ta le dežek!! kako je to fino in fajn! Škoda, da ga ni bilo saj en teden pred, o pa tudi zdaj se bo lepo prilegel mojemu vinogradu! in tako dalje je „te deum laudamus“ prepeval in zdaj skoz to, zdaj skoz to okence polukal, da vidi, da se še nikjer ne vedrí.

Grdo, strašno grdo sva ga midva izza mize gledala, skoraj misleča, da možic norce brije z nama in da namerja dva ožnorana moža persiflirati. Sedela sva za mizo v „cagovitosti veliki“ kot „kôplôr od ulajnarjev“ v znani sokolski baladi. Zdelo se je nama kot nekdaj trem kraljem, ko se jim je zvezda skrila, kajti zvezda za naji je bil danes „Sokol.“ Nisva vedela, ali res pride, kdaj da pride in če tudi v tako strašnem vremenu pride? Mislila sva si: brez „Sokola“ ni mladosti, ne petja, ne narodnega duha, ne plesa, ne pravega življenja, ne svobodnega gibanja, brez „Sokola“ bodo le „Festreden“, „Festessen“, po tem obligatni „perichti“ v „Laibacherico“, in — zapečatena bo 500letna obletnica! Al domá za pečjó bi si pa le vsak meščan v kranjski šprahi mislil: hudimano smo se te tri dni kar po regelcah dolgočasili!

Ali pride Sokol, ali ne pride?
Hat was the question.

Kje to zvedeti? — Brez „Sokola“ raje spet popoldne ob petih nazaj na Hrvaško, — je bila najina parola. — Krčmar je le vedel povedati, da se krška mestjanska straža pripravlja odpeljati se v „Majstu“, o Sokolcih je tudi nekaj slišal plat zvoná biti, da pridejo, ali kadaj, kako in kaj, je bilo za-nj tako, da sva ga hotla vprašati: ali si ti sam iz Jeruzalema domá in tako neveden?

Prijatel me sopet tolaži, da on „Sokola“ dobro pozná, da se ne bojí ne le tacega vremena kot je danes, ampak za-nj je tudi vsaka nevihta in vsaka toča le bob v steno, magari ko bi se tako gosta vsula kakor ribniška sita, ne le kot po navadi na majhnem predelu, temuč po vsi Slovenii in da ne bi padale navadne ledene jagode, ampak same bombe, „Sokol“ le vendar pride. Če je — mu odvrnem — Sokol tako pogumen, ga pa le čakajva, magari če do sodnega dne!

Gospod dež so čedalje huje razsajali, kakor da bi jih bil kak stekel pes vgriznil. Pripetilo se še ni dozdaj nama čisto nič in dolg čas naji začne treti. Potrkam ob mizo, da bi vprašal, če imajo morebiti kteri časnik pri hiši. Vrata se široko odprejo in s še širjimi obroči obdana stopi v sobo kletarica ali pa zahtevarica, kakor Ljubljančanje šaljivo imenujejo to bažo človečanstva. *) Njene lice se je prav vjemalo z vremenom tadašnjim; bila je rumeno-bojna, zabuhla Korošica iz labudske doline; če bi bil človek poprej še tako vesel in zdrav in bi bil to dondo nekoliko trenutkov ogledoval, mogel bi bil precej dobiti znano rusko bolezen, ki se „črna melanholija“ imenuje. (Glej: „Gartenlaube“ list 26 leta 1865.) Kar pa se lepote tiče, je bila vsakemu Fannu bolj podobna, kot pa boginji Veneri; prav taka je bila, kakor si naš narod v svojih pravljicah sv. Šembilijo predstavlja. Rečem ji, da bi kak časnik prinesla, pa se mi grdo zareží: „Versteh nix krainerisch!“ Pomerim jo z očmí od najširjega do najožjega obroča, pa si mislim, kar naše zahtevarice in vsi drugi „dii minorum gentium“ o nas mislijo, je našemu narodu rodu ravno toliko, kakor Šlezvik-Holštajncem postavim: mnenje Lippe-Detmoldskih strigalic ali pa Reis-Greiz-Schleiz-Lobensteinskih murnov. — Med ostalim bodi povedano, da sem imel enkrat prijatla, ki je bil sicer skoz in skoz neznano poštena duša, samo da je imel to grdo napako, ktere mu nisem mogel nikdar odpustiti, da se je precej v krčmi z vsakim kletarjem, magari tudi trdim Dunajčanom, zavoljo narodnosti prepirati in kregati začel, in če je prišel v ne vem kako nizko in zakajeno beznico *) med same pijane drvarje, mokarje, smolarje in čižmarje, precej je bila prižnica tù, in razkladal jim je, kaj pomeni v pesmi to: „S Črne gore do Urala, od Balkana do Triglava, kliče naša majka Slava“ — tako dolgo, da so ga velikrat ne ravno preveč uljudno skoz vrata na cesto ven proti Balkanu potisnili.

(Dalje prihodnjič.)

*) Zahtevati = anschaffen, ker te vsaka pri nas, komaj da si v sobi, popraša: „kaj pa zašafajo?“ Pis.

*) Prav dober izraz za „Kneipe“; bral sem ga enkrat v „Zgod. Danici.“ Pis.

Dopisi.

Celje 10. sept. K. — Beseda 3. dne t. m. v čitavnici naši je bila po izvrstni gledišćini igri in zavoljo nazočosti imenitnih gospodov posebno zanimiva. Bili so namreč pričujoči opat g. Vodušek, predsednik okrožne sodnije gosp. pl. Vest, gosp. profesor dr. Hešel, ki je rektor magnifikus vseučilišča graškega, gg. dr. Vlaga in Kovačič, profesorja mariborskega bogoslovja, gosp. okrajni predstojnik Lichtenegger in več druzih. Tako polna je bila čitavnica, da za tiste, ki so pozneje prišli, v dvorani ni bilo prostora več. Igra „Dvoboj“ je res tako izvrstno tekla, da mora žal biti vsacemu, kdor je ni videl. Da so gospodje, ktere smo že večkrat na gledišćinem odru zadovoljno gledali, to je, gosp. Jeretin (stotnik), g. Skoflek (nadkonjik) in g. Petini (stotnikov sluga) svojim nalogom popolnoma zadostili, ni mi treba praviti. Za dober vspeh igre se imamo posebno zahvaliti gosp. Jeretinu, ki je že skušnje tako marljivo vodil. Občudovali smo pa tudi gospodičino Kočevarjevo (Miciko), njenega brata (Micikin oče), gosp. Kreuzbergerja (ciglarja) in g. Kelnerja (nadkojnikovega sluga), ki so prvikrat na oder stopili, pa se tako dobro vêdli, kakor da bi že dolgo časa gledišča vajeni bili. Vredno je pomina, da je g. Kelner, kteri, rojen Čeh, sicer našega jezika še ne popolnoma vajen, vendar tako izvrstno slovenski govoril, da so ga vsi za Slovenca imeli. — Po igri so nam pevci lepe pesmi zapeli, za njimi pa je sledil ples v jutro do treh. Tako zadovoljni z veselico so vsi želeli, da bi se kmali zopet odprl gledišćin oder. To pa tudi radi storimo, ker vemo, da gledišćine igre vsaki rad gleda in posluša; al žalujemo, da jih malo imamo na izbero. **)

**) Dokler se bodo že natisnjene in večidel dobre igre tako malo razprodajale, da se izdateljem stroški tiska ne povrnejo, naj bi se nikar ne tožilo v premajhni izberi. Krik po knjigah slovenskih je res ogromen, al kar je Vodnik pel o tem oziru v svojih „Novicah“ še je skoro resnica. Vred.

Iz Primorskega. —p— Prav težko smo pričakovali knjižic družbe sv. Mohora, ki so se nam pretekla leta tako prikupile, da nam je eno celo leto zopet čakati skoraj predolgo. Tudi letos smo z bukvicami prav zadovoljni. Za en goldinar pet knjižic, ena lepša mimo druge! Bog daj srečo tudi za naprej! Čeravno je število družbenikov letos za 6 stotin poskočilo, vendar ž njim nikakor nismo še zadovoljni; kajti tako lepa in koristna družba in tako dober kup šteti bi morala na več tisočev udov. Družbin oglasnik nam je živo spričalo, kje so domá naši pravi rodoljubi, kterim je mar omika našega slovenskega naroda. Domá so v vasi, kjer se je na njih priporočbo več udov za družbo sv. Mohora oglasilo. Odkritosrčno povemo, da srce nas je zabolelo, videti tako malo tržaških Slovencev v tej koristni družbi, — le 82 udov! Le tri vasí: Dutovlje, Katinara in Barkola jih štejejo po več. Lepa hvala rodoljubnim gospodom: Brence-tu, Jan-u in Cemé-tu, da se trudijo za Slovence, njih skrbí izročene. Dobro sta nam znana tudi častita gospoda France Remec in Jože Zorman, oba vrla rodoljuba, ktera kaj rada novce iz mošnje potegneta, kadar gré za domovino in slovenščino; al ž njima vred obžalujemo, da jih je v Trstu po številu Slovencev, ki jih ondi prebiva, malo, prav malo vpisanih v družbo sv. Mohora, in še med temi največidel dekelj; koliko pa čitavničarjev? Koliko duhovnikov? In v Križi, Proseku, Sežani, Občini, Tomaji itd.? kaj res ni nobenega rodoljuba v teh vaséh, kjer imajo vendar svojega gospoda farmana in učitelja? Iz Tržaškega pa tudi iz Goriškega pogrešamo v družbinem oglasniku še marsiktero imé takih, ki se sicer rodoljubje zovejo in o rodoljubji kaj radi se pogovarjajo, pa tudi kot dopisovavci v slovenskih časopisih ali sicer kot pisatelji celó slové. Istinito! vi nas pohujšate, ko v naše kolo ne stopite, in ne podpirate po svoji moči vseh naših slovenskih naprav. Nas Slovencev je sicer malo, pa vendar veliko premoremo, ako smo vsi za vse.

V Senožečah 5. sept. *(Nevarnost hudi uri zvoniti. Naš žalostni stan.)* Pretekli mesec so se v Potočah, neki vasici še ne četrt ure deleč od Senožeč, napravili trije fantiči k cerkvici, streljaj dalječ od vasí; šli so v zvonik in zvonili so, češ, da ti bodo s tem točo odgnali. Strašno so se vili oblaki, treski so švigali sèm ter tjè, pa ne toča, ampak le debele kaplje dežja padale so tod okrog; kar naenkrat zakruši in ležali so vsi trije v omedlevici na zvonikovem podu; dva sta se še izdramila, eden je pa zaspal na večno; bil je 15 let star. — Še druzih nesreč po streli bi vam mogel naznaniti iz okraja našega, pa naj je to zadosti v svarílo vsem, ki ne poznajo nevarnosti zvonjenja ob hudi uri. — Kako bo letos z nami, sam Bog vé! Suša presilno pritiska. Ako rečem, da v srednji letini je le eden v naši fari, da izhaja z letino do letine, o dobri pa jih je kakih 5, se lahko vé, kakošna je v taki letini kakor je letos. Rží, poglavitnega pridelka, še za seme pridelali nismo. Ako vso vsejemo, kar je je, nam mora dati najmanj po deset zrn, da bo pridelek ž njo k letu, kakoršen je bil vlani; al kaj tacega se pri nas od pamtiveka do sedaj še nikdar ni zgodilo. Čuje se, da nam je presvitli cesar zastalo davšino odpustil, al neki gospod v Ljubljani, kteri je bil pred 20 leti za davkarja v senožeškem okraji, da je veliko gospodarjev prečrtal, češ, da se pri njih po njegovih mislih še lahko davščina dobí. Res, res, še se dobí, al po kteri poti? Po mojih mislih le tako, da se jim srčna žila preveže, da se jim še ta borna živinica vzame, saj jo tako ne bo s čem krmiti čez zimo. Tisti gospod morebiti še ne vé, kako so se časi od 20 let sem spremenili. Al pride naj pogledat z dobrim prevdarkom, in srce se mu bo smilenja topilo; in to tudi v tistih bajtah, ktere so o prejšnjem času še kot premožne hiše slovele. Zato še zmiraj mislim, da je le prazna govorica, ker se pripoveduje o gori omenjenem prečrtu, da pa je tako, naj bi se nam na tolažbo očitno povedalo.

Od Cerknice iz Jezera 10. sept. G. K. — Prežalostnega srca preljubim „Novicam“ naznanjam silno nesrečo, ki se je nam Jezercem 31. jul. pripetila. O pol petih popoldne se je pokadilo iz kozolca, ki je stal sredi vasí, in v pol uri bila je zunaj dveh bajt, enega skednja, enega kozolca in cerkve v strašnem plamenu vsa vas, ki šteje 42 gospodarjev. Ker so bili ljudje večidel na polji, bilo je moč sila malo rešiti, nad polovico gospodarjev ni moglo kar nič oteti. Vozove, orodje, klajo, čez 40 prešičev, obleko in živež požrl nam je nenasitljivi ogenj, kar je živeža ostalo, ni zadosti, da se pol leta preživimo, ako se bratovsko razdelí med vse srenjčane. Vas ima nad 200 repov, sená pa prav nič. Kaj bo? Ljudjé se jokajo in tarnajo, da je joj. Edino tolažbo imamo gospodarji, ki smo bili v Gradcu zavarovani. Kolika dobrota, da so zavarovavnice, bralo se nam je na obrazu, ko je 17. dne u. m. gosp. Koren iz Planine, opravnik graške zavarovavnice, brez vsega zadržka nam brž izplačal čez 4000 gld. Radi bi to srečo v nesreči naklonili vsem ubozim jezerskim pogorelcem, — al prepozno ostane prepozno! Da bi žalostno jezersko pogorišče pač predramilo vse kmetovavce ter jim pokazalo pot do dobrodelnih zavarovavnic! Naj bi ta v „Novicah“ že sto- in stokrat ponavljani opomin ne bil bob v steno! Nagovarjaje svoje sosede, da se zavarujejo svoja pohištva, jih opominjam še tega, naj se pri asekuracii ne šacajo premalo, pa tudi ne preveč; oboje je napaka in le na škodo zavarovancu.

Iz Kranja 10. sept. *(Vabilo.)* Prihodnjo nedeljo zvečer napravimo v čitavnici naši gledišćino veselo igro s petjem „Županova Micika“ in vabimo uljudno vse domače in unanje ude, naj pridejo gledat. Narodna ta igra, obrnjena na naše sedanje čase, bode toliko bolj kratkočasila vsacega, ker se imamo nadjati izvrstne predstave. Po igri kosček plesa, komur bo drago.

Odbor čitavničin.

Iz Ljubljane. *(Šolske knjige za gimnazije in realke.)* Nedavno je od sl. ministerstva došel ravnateljema gimnazije in realke ljubljanske ukaz, naj do 22. dne t. m. predložíta spisek z naslovi in ceno onih slovenskih knjig, ktere so že v šole vpeljane, in onih, ktere so v poslednjih desetih letih na svitlo prišle ter spadajo v šolsko slovstvo.

Dobro vemo iz izkustva preteklih let, da je lahko prašati enega in drugega vodja za knjige, ki bi primerne bile za šolsko rabo, in vendar nič v tem dalje ne učiniti, ampak vse pustiti pri starem; vsaj vemo, da se privatno lahko pové dotičnemu odgovorniku, da naj le tako odgovorí, kakor je do sedaj sam mislil in deloval, tedaj, da ni nikakoršne dobre knjige, ker ni ravno taka, kakoršna se do sedaj rabi v šoli. Dobro pa tudi vemo iz lastnega izkustva, da vlada lahko vse pusti pri starem, dasiravno se jej je predložila v vsem dobra knjiga; vsaj je nikdo ne more siliti k temu.

Al kar se tiče teh ugovorov, mislimo, da govorimo kakor misli največi del naših čitateljev, da do sedaj nimamo vzroka misliti, da novo ministerstvo ne bi hotlo dati našemu narodu, kar mu gré. Al kmali bomo tudi za gotovo videli, na ktero stran bo vlada zavrnila šolske naše zadeve. Izvedeli bomo tudi, kaj sta ji ravnatelja sporočila, in deželni zbori bojo priliko imeli odkriti vse.

Al ravno zato, ker se ministerstvo ni še odločilo ali saj odločnega koraka ni še storilo v tem oziru, mislim, da je o pravem času, da visoki vladi pokažemo pot, po kteri bi radi, da se postopa v tem oziru.

Zatega del nam je treba najpopred povedati, kaj se je že v ta namen do sedaj delalo, in za tem opomeniti, kako naj bi se po naših mislih dalje ravnalo.

Ko se je 1861. leta kazalo, da je mogoče, da se kaj storí za razvitek narodnega jezika, so se zbrali o koncu oktobra pri dr. Bleiweisu gospodje Nč. Mc., Ls. Sv., ter prevdarivši natanko stanje in potrebe slovenskega jezika, se zedinili o šolskem programu natisnjenem v „Novicah“ 6. novembra 1861. Izpustivši ljudske šole se je za srednje šole izreklo to načelo, naj se po priliki polovica naučnih predmetov učí v slovenskem, polovica v nemškem jeziku.

Po tem se je reklo

A. V gimnazijah: a) naj se učí slovenski: nauk vere, naravopis, latinski in slovenski jezik, povestnica Avstrije in domačije, zemljopis v 1. razredu; b) nemški: povestnica in zemljopis od 2. razreda dalje naravoslovje (fizika), matematika, propedevtika, grški in nemški jezik.

B. V realkah: a) slovenski: nauk vere, naravopis, kemija, graditeljstvo; slovenski jezik, zemljopis v 1. razredu; b) nemški: razun 1. razreda zemljopis, povestnica, fizika, matematika, nemški jezik. — V 1. razredu gimnazije in realke naj učitelj slovenski in nemški jezik privzemlje v predmetih, ki imajo biti v viših razredih nemški.

Ker pa ni bilo šolskih knjig, bili so rodoljubi pozvani, da se oglasé, kdor bi rad prevzel eno ali drugo izmed knjig, ki so v omenjeni skupščini se naznamnjale da prevod ali pa predelovanje. — Radostni rečemo, da se jih je dosti oglasilo, in že 10. januarja 1862. leta se je naznanilo, kako in komu se je kaj podelilo izdelavati.

Vsled tega je do sedaj na svitlo prišel Lésarjev katekizem, Lésarjeva liturgika, Lésarjeve kratke zgodbe katoliške cerkve, naravopis, poslovenjen po g. Erjavcu in gosp. Tušeku: zemljopis Šubertov po gosp. Cigaletu tudi poslovenjen in že tudi cenzuriran, se pa ni natisnil, in zakaj se niso morebiti poslovenjene še druge knjige, kakor na pr. one o latinskem jeziku, do sedaj na svetlo dale, to nam je lahko razumeti, ako gledamo na to, kako se je z nekterimi slovenskimi učitelji in s slovenskim jezikom sploh ravnalo od konca leta 1861. V „Novicah“ in v „Ost in Westu“ bil je večkrat govor o tem, da nikdo nima volje, čas in svoje sile odločno stavljati na izdelovanje knjig, kterih ne bi nikdo hotel tiskati, dokler ni gotovo, da se rabijo v javnih šolah. *)

Ker se nam pa sedaj zagotovlja, in tudi gori omenjeni ministerski ukaz kaže, da se bo morebiti vendar kaj storilo v tem, zato bi dobro bilo, da vsi gospodje, kteri imajo kak rokopis izgotovljen, ki je za šolsko knjigo pripraven, to razglasijo po „Novicah“.

Vendar to ni dosti za naše potrebe. — Ako vlada res hoče učiniti, kar pravica zahteva za razvitek slovenskega naroda, naj v ta namen ne ostane pri knjigah, kterih po tem, kar smo ravno popred rekli, v enem hipu ne more biti veliko, ampak naj že kjer koli (v Ljubljani ali v Beču) sestavi odbor slovenskih, v teh rečéh izvedenih mož, kteri bi na podlagi vladine volje, izdelali dalnji načrt in razdelili izdelovanje potrebnih še knjig, in na podlagi predlogov natisnjenih v „Glasniku“ 1862. leta vsaj v glavnih rečéh sestavili terminologijo potrebno za izdelovanje omenjenih šolskih del. *)

Naj tedaj šolski ravnatelji vladi predlagajo knjige, ktere so že do sedaj natisnjene, dobro je, da se kmali vpeljajo v šolo; vendar je za kontrolo in za nadopolnjenje potrebno, da nam visoka vlada še izpolni gori izrečeno željo; samo toliko bi še dodali tukaj, da bi se vsa ta reč imela v roke položiti kakemu slovenskemu rodoljubu, o kterem bi mi vsi mogli prepričani biti, da to reč hoče tudi pošteno izpeljati. M.

— Preskušnje v živinozdravniški naši šoli so bile v saboto končane. O vseh Svetih se začne novo šolsko leto v kovaški in živinozdravniški šoli. Prihodnji „Oglasnik“ prinese natanjčni razpis, da se po njem ravnajo, kteri mislijo o vseh Svetih v to šolo stopiti. Povsod se odmevajo klici, da treba nam je podučenih kovačev in živinozdravniških pomočnikov, ki si lahko dober kos kruha služijo. Naj tedaj zlasti župani skrbijo, da saj vsaka veča soseska ima tacega zanesljivega človeka!

— Sila slab je bil veliki (češpljev) sejm v pondeljek. Povsod manjka denarja; prodajavcev je obilo, kupca skor nič. Na živinskem sejmu je bilo malo goveje živine, pitanih volov skor nič; kupčija je bila slaba, cena srednja; tako, na priliko, je bil en vol s 4 centi in pol mesá za 95 gld. prodan. Kónj je bilo veliko na prodaj po nizki ceni, pa le malo se jih je prodalo.

— Most čez Savo pri Krškem začne gosp. Stepišnik še ta teden zidati; postavil ga bo nekoliko nižji doli od sedanjega broda, da bode krškemu trgu še bolj priročen.

— Slavni profesor dr. vitez Miklošić je na prošnjo vrednika našega lista obljubiti blagovolil, da od vsake svoje knjige, ki je še ima, daruje „Matici“ en iztis.

— Mnogospoštovani odvétnik in deželni poslanec zagrebški gosp. M. Mrazović je bil v nedeljo z grajščakom g. Josipom Vranyczany-om v Ljubljani.

— Iz Zagorice je prejelo vredništvo prijazen dopis od 7. t. m. o zadevah Vegatovega spominka. Temu odgovarjamo sledeče: Kako in kaj je s tem spominkom, nam je celó neznano; to pa vémo, da ob priliki, ko je gosp. prof. Peternel v letopisu realkinem 1854 l. pisal življenjopis preslavnega rojaka, so „Novice“ v 63. listu z navdušeno besedo nagovarjale domačine, naj se mu — ker je ravno stoletnica bila — postavi

*) Pač veselo znamenje, al dosedanjim, vsemu svetu dobro znanim razmeram, nam Slovencem jako ugodnim, je pripisati, da ta spisek ne bode jako obširen, kajti kdo bi bil hotel pisati šolske knjige, dokler ni bilo upanja, da se vpeljejo v šole. Da se pa kratek ta spisek še bolj ne skrči, hočejo „Novice“, ktere se vedno potegujejo za narodne šole, svojim čitateljem razglasiti šolske knjige prve in druge vrste. V prvo vrsto spadajo: 1) Lésarjev katekizem, 2) Lesarjeva Liturgika, 3) Lesarjeve zgodbe sv. pisma stare in nove zaveze, 4) Janežičeva slovenska slovnica, 5) Janežičev „Slov. Sprach- und Uebungsbuch für Anfänger“, 6) Dr. Jan. Bleiweisova berila za nižo, 7) dr. Fr. Miklošičeva berila za višo gimnazijo. — V drugo vrsto pa: 1) Zgodbe sv. pisma starega in novega zakona sv. Mohorja društva, 2) Lésarjeve kratke zgodbe katol. cerkve, 3) Hicingerjeve zgodbe katoliške cerkve, 4) Janežičev slovensko-nemški in nemško-slovenski rečni slovar, 5) Wolfov nemško-slovenski slovar, 6) Potočnikova slovnica, 7) Lésarjevo glasoslovje slovenskega jezika, 8) Lésarjeva slovenska slovnica v spregledih, 8) dr. Fr. Miklošičeva stara slovenska slovnica, 10) Marnova kratka staroslovenska slovnica, 11) Janežičevo Cvetje slovenske poezije, 12) Janežičevo slovensko slovstvo, 13) Macunovo Cvetje, 14) Cvetnik ali berilo sv. Mohorja društva, 15) Jesenkova zemljepisna začetnica, 16) Cigaletov Zemljepis cesarstva avstrijskega, 17) Vrtovec-Vrnetova občna zgodovina, 18) Erjavčevo živalstvo, 19) Tušekovo rastlinstvo, 20) Robidovo naravoslovje (fizika), 21) P. Ladisl. Hrvatova slovensko-latinska slovnica (v rokopisu), 22) Pesmi: Vodnikove, Prešernove, Tomanove, Vilharjeve, Jesenkove, Umekove, Cegnarjeve, Bilčeve, Krekove, Umekov Abuna Soliman (Knoblechar), 23) Prevodi klasikov: dr. Šubicev Georgikon, Valjavčev Ajant, Božičev Platon in apologija, P. Ladislavovi Ksenofontovi spomini na Sokrata, Koseskijeva devica orleanska in mesinska nevesta, Cegnarjeva Marija Stuart, Cegnarjev Viljem Tel, Cegnarjev Valenštajnov ostrog, Cegnarjeva Valenštajnova smrt (v rokopisu), Erjavčeve Andersonove pravlice. Vred.

*) Kdor bi morebiti izmed naših nasprotnikov zavolj tega rad kaj ugovarjal, naj pomisli, da se tudi nemške šolske knjige ne ujemajo v terminologii in to na škodo šolske mladine, in dalje, da so 1849. leta v Beču tudi delali slovansko juridiško-politiško terminologijo, ter da je v Zagrebu že 1851. leta in tudi lani odbor sestavljen bil za terminologijo. Pis.

primeren spominek. Potem se je v 70. listu oglasil g. fajmošter Kaj. Hueber, rekši, da je on že 1846. leta v zboru ljub. zgodovinskega družtva izprožil to idejo, ktero je družtvo radostno zaslišalo, — a nič storilo. Potem se je g. fajmošter pogajal z oberstlajt. pl. Sühnel-nom o tej zadevi; al ta je umrl in zaspalo je vse; nabéra za spominek, (saj kar je nam znano) se ni začela. Edino to je nam znano. — Dosti žalostno je, — priča pa je zopet nova: ako se tako imenovani „Slovenci“ ne lotijo kake domovinske stvarí, da je specifični „Kranjci“ ne spravijo na noge, čeravno se vsaki hip ustijo „patriote.“ Dajmo, da se 26. dne t. m. saj spodobno vdeležimo slovesnosti, ki jo napravijo — neznane roke! Zagoričanje želijo še posebno, da pridejo tudi „Sokolci“ slavit Vegatovo spominovanje 26. dne t. m.

— „Danica“ priporoča ogled prekrasnega oltarja, ki ga iz kamna v gotiškem zlogu za šentrupersko cerkev ravno zdaj izdeluje umetni naš kamnár g. Toman. Dalje na srce poklada rojakom našim, naj bi mnogozasluženemu misijonarju gosp. Fr. Pircu, ki je letos v St. Pavlu v Minesoti svojo zlato mašo obhajal, poslali kako primerno vezilce, ki bi slavnega starčeka gotovo veselilo. Tudi naznanja, da prezalo novo staroložko cerkev bojo prihodnjo roženkransko nedeljo milostljivi knez in škof slovesno blagoslovili.

— Za okrajino frančiškanskega reda, ki obsega Kranjsko in Hrvaško, so bili v letošnjem kapitulu 4. dne t. m. voljeni: za provincijala g. Jernej Večerina, za gvardijane: v Ljubljani g. Benvenut Crobath, na Trsatu g. Jeron. Janković, v Kostanjevici g. Frid. Hönigman, v Novomestu g. Raf. Klemenčič, v Kamniku g. Ferd. Gecelj, v Paznu Seraf. Pramberger, v Samoboru g. Jac. Herženjak, v Klanjcu g. Nem. Smoković, v Nazaretu g. Sofr. Merk, v Karlovcu g. Juri Novak, v Brežicah g. Celz Novak, v Jaski Roman Festen.

— Po razglasu ces. ruske vlade morejo učenci avstrijskih viših realk in gimnazij na stroške ruske vlade stopiti v rudarsko akademijo v Leoben-u na Štajarskem, ako se zavežejo, da 8 let po dovršenih šolah ostanejo v službi ruski. Šola traja 4 leta, posebno pridni učenci jo dovršijo tudi v 3 letih; vsako leto prejme učenec štipendijo od 300 sr. rubljev, to je, okoli 500 naših gold. Zahteva se znanje kterega koli slovanskega jezika. Več o tem se poizveduje pri vodstvu Leobenske akademije. Gotovo bo marsikteremu dijaku omenjena ponudba všeč.

— „Tagespost“ je te dni prav s trte izvila novico, ki korači zdaj po vseh časnikih, da se nekteri kranjski deželni odborniki nameravajo v Celji sniti z onimi štajarskimi deželnimi poslanci, kteri se zovejo avtonomisti. Od konca do kraja je izmišljena ta novica, ktera zopet kaže, kako se kujejo dopisi v časnikih, pa se kot resnica zdaj iz Ljubljane, zdaj iz Štajarskega itd. pošiljajo po svetu. Res, da večih neresničnežev ni, kakor so nekteri časnikarji! Kolikor mi naše deželne odbornike poznamo, ali so s dušo in telesom privrženci sistemi Schmerlingovega centralizma in solzé pretakajo zdaj na gomili pokopane te sisteme, — ti ne pridejo; ali pa so v resnici avtonomisti po oktoberski diplomi brez nesrečnega dualizma, in pa federalisti, ti pa tudi ne pridejo, ker gosp. pl. Kaisersfeld je zdaj vès nemšk dualist — tedaj ne vemo, kdo izmed naših poslancev bi ž njim vlekel?

— Od 1. sept. je gospod prof. dr. Klun solastnik mnogocenjenega dunajskega časnika „Volkswirth“ imenovanega, pa tudi njegov odgovorni vrednik. Ta časnik obdeluje národno gospodarstvo krepak napredek mu je vodílo, in pa asekuracijske zadeve v posebnem listu „Allg. Versicherungs-Zeitung.“ Četrtletna naročnina iznaša le 1 gld. 50 kr.; polletna 3 gld., celoletna 6 gld. Priporočamo ga vsem, ktere zadeva njegov obsežek in ki nemški umejo.

— Od 14. septembra do 10. oktobra bodo vsako nedeljo, vsaki torek in četrtek od 8. do 10. zvečer v čitavnični dvorani vaje plesa „jugoslovanskega kola“ in druzih novejih in starih plesov pod vodstvom g. Coronelija. Vsi častiti udje čitavnični se k tem vajam uljudno vabijo.

Novičar iz domačih in ptujih dežel.

Novo ministerstvo še zmiraj molčí; toliko bolj pa se zaganjajo zlasti centralistični časniki vanj, da bi hitro hitro rodilo — kaj piškavega, kar bi ga pokopalo. Oktoberska diploma in februarski patent na eni strani, na drugi pa terjatve treh glavnih strank: federalistov, dualistov in centralistov — zdaj naj pa že v prvih kvatrih izveličana Avstrija skoči iz možganov novega ministerstva! Kdor to zmore, bi bil več kot Evini sin. — „Debatte,“ dobro podučeni časnik Majlathov — trdi, da novembra ali decembra meseca bojo ob enem sklicani deželni zbori nemško-slovanskih dežel, pa tudi zbor ogrski, hrvaški in erdeljski. Ako se to zgodí, je to še en kos državo-pravnega programa. Dalje se sliši, da minister Belkredi misli samostojno začeti s prenaredbo okrajnih (kantonskih) gospósk, zmanjšati njih število in prestrojiti jih v okrožne (kresijske) gosposke, pa popolnoma ločiti sodnije od političinih gosposk. Že je v tem smislu šel ukaz v Galicijo. — Kakor se po vseh časnikih vidi, o prenaredbi Avstrije vlada prosta beseda; pravijo, da je minister Belkredi rekel, „da ga ni volja, si na glavo nakopati časnikarskih mučencev; vsaka stranka naj govorí, kakor ji je drago; to utegne koristiti vsem strankam; jaz imam debelo kožo in strpim vse napade.“ Tedaj kakor noč in dan med njim in Schmerlingom! — Po lastnoročnem pismu od 4. t. m. je baron Gablenc postavljen ces. namestnik v Holštajnu. — Fzm. Benedek se je, nastopivši večmesečni odpust, poslovil od svoje armade, kakor da bi ga več nazaj ne bilo. — Ker se te dni nič važnega političnega ni prigodilo po svetu, naj povejo „Novice“ svojim bravcem nektere druge reči. Nemški Gradec napreduje tudi o tem, da so si židovi (judje) ondi napravili lastno sinagogo (cerkev), ki so jo z veliko slovesnostjo odprli 12. sept. letošnjega leta, ktero ni 1865., ampak 5626 po judovskem številjenji. V Withalmovem koliseji je sinagoga; v Ljubljani pa upamo, da bo Withalmov kolisej — kosarna ostal. — Na Ogrskem imajo tudi glasovitega vremenskega preroka, kteri od 13. do 20. dne t. m. prerokuje oblačno in deževno vreme, potem pa lepó do Kozma in Damijana; h koncu meseca zopet deževno. Štajarski prerok pa dež prerokuje le en dan tega meseca. Kdo bo pravo zadel — ali pa nobeden?

Listnica vredništva. Gosp. M. M. v G: Pride gotovo v prihodnjem listu; za danes nam je dopis prekasno došel. — Gosp. J. Št. na D: Pismeno prejmite odgovor. — Gosp. L. C. v Kast: Prosimo drugikrat kaj, ker pred dohodom Vašega dopisa je bil že natisnjen drug dopis istega obsega. — Gosp. T. C. v Št. L. v P: Prosimo drugi pot kaj važnejega, ako se dogodí v Vašem kraji. — Vljudna prošnja nekterim gosp. dopisnikom: Da moremo vstreči željam Vašim in gotovo tudi našim, vljudno prosimo, da popis dogodb, ki so se pripetile že teden pred, pošiljate brž ko je mogoče, sicer se brez krivde naše primeri, da ne moremo poslednji dan ali popoldne prejšnjega dneva poslanih večih sestavkov vzeti v prvi list, zlasti ako več tacih skupoma pride.

Odgovorni vrednik: **Dr. Janez Bleiweis.** — Tiskar in založnik: **Jožef Blaznik** v Ljubljani.